

De zeeke van Eibergen

Welke zoogdieren kwamen in vroeger tijden in Nederland en/of Vlaanderen voor, maar verdwenen uit de lage landen? Jelle Reumer, directeur van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, blikt in deze rubriek terug.

De rechteronderkaak van de zeeke van Eibergen met de tweede molaar, gezien van de zijkant en op het kauwvlak. Foto's Eelco Kruidenier, NCB Naturalis.

Nederland is - zeker in de ogen van buitenlanders - een land van koeien en vechten tegen de zee. Ondanks de toenemende industrialisering van het buitengebied zijn er nog altijd veel koeien te zien in ons land. Maar wist u dat in dit aan zee ontrukte land ook ooit een echte zeeke voorkwam? In 1970 werd hij gevonden, in een verlaten kleigroeve in de buurt van Eibergen in de Achterhoek. In vele stukken en brokken uiteengevallen, maar desondanks herkenbaar als een zeeke, is het fossiel opgenomen in de collectie van Naturalis.

Zeekeoien zijn rare beesten, zowel qua bouw met hun dikke en zware botten die als loden ballast dienst doen, als in de systematiek. Ze behoren tot de *Afrotheria*, letterlijk: zoogdieren uit Afrika. Tot de *Afrotheria* behoren verder de olifanten, maar ook de klipdassen, de goudmollen, het aardvarken en nog zo wat vreemde dieren die alleen in Afrika voorkomen. Van al deze zoogdierordes zijn alleen de olifanten en de zeekeoien ooit zo ver gekomen Afrika te verlaten. Olifantachtigen hebben ook in Europa, Azië en Amerika geleefd en zeekeoien hebben alle wereldzeeën veroverd. De manatee in Florida en de zeekeoien in

de Indische oceaan, die ooit door benevelde zeelieden voor zeemeerminnen werden aangezien, zijn de bekendste voorbeelden. En dan was er natuurlijk Stellers zeeke, dat enorme dier, veel en veel groter dan de andere soorten, die in het noorden van de Stille Oceaan voorkwam en binnen enkele decennia na de ontdekking al was uitgeroeid. (Iedereen zeurt altijd over de dodo en de reuzenalk, maar dat uitroeien van deze reuzenzeeke is pas echt een schandaal.)

'Zeekeoien hebben alle wereldzeeën veroverd'

De zeeke van Eibergen (*Metaxytherium medium*) is afkomstig uit Miocene afzettingen in het gebied tussen Groenlo en de Duitse grens bij Zwilbrock, bezuiden Eibergen. Je kunt de vindplaats van de fossiele zeemeermin bezoeken, het is tegenwoordig een natuurgebied, de Leemputten geheten, maar vroeg in de vorige eeuw waren die thans zo verstilde bosmeren kleigroeven. Er werd klei gewonnen ten behoeve van de Groenlose dakpannenfabriek, klei met een ouderdom van ergens tussen 15 en 10 miljoen jaar. Vooral in de

beginperiode voor de Tweede Wereldoorlog (vaak en ten onrechte de 'goeie ouwe tijd' genoemd) werd de klei met de hand gewonnen en vonden de arbeiders (die had je toen nog) tijdens het scheppen de prachtigste fossielen. Veel schelpen zaten er in, maar ook veel resten van gewervelden: haaiantanden, walviswervels, en die ene zeeke dus. De introductie van graafmachines was een opsteker voor de arbeidsomstandigheden maar deed de paleontologie geen goed, en uiteindelijk is het delven van klei helemaal gestaakt en worden er dus ook geen fossielen meer gevonden. De vindplaats van de fossielen - vaak als 'NOW-groeven' op collectie-etiketten vermeld - schaart zich onder de klassieke localiteiten van ons land, qua belang voor de paleontologie vergelijkbaar met Tegelen of de veel oudere steengroeve van Winterswijk. De koeien die bij Groenlo en Eibergen loom grasgrazend door het weiland slenteren lopen enkele meters boven de niveaus waar ooit log dobberende zeekeoien grazend aan zee gras hun bestaan vonden.

Jelle Reumer

De bosvleermuis is een soort die nu na jaren weer in Nederland op de kaart staat. Foto Kamiel Spoelstra

Project Zoogdieratlas.nl groot succes

Zoogdieren vangen in een databank

In drie jaar tijd werd de zoogdierdatabank van de Zoogdierverseniging verrijkt met meer dan 1 miljoen nieuwe records en dit is ruim een verdubbeling van het totale aantal records dat aan het begin van het project Zoogdieratlas.nl in de zoogdierdatabank aanwezig was. We kunnen dus gerust van een succesvol project spreken. Het ging dan ook om een inhaalslag want sinds het uitkomen van de 'Atlas van de Nederlandse Zoogdieren' in 1992 was de datastroom stevig ingezakt.

Neeltje Huizenga en Jos Teeuwisse

Het vergroten van de biodiversiteit is de basis van het natuurbeleid in Nederland. Om te weten hoe die biodiversiteit zich ontwikkelt moet je meten, simpelweg tellen wat waar voorkomt in een bepaalde periode. Dat meten is het werk van PGO's. De Zoogdierverseniging is zo'n Particuliere Gegevensbeherende Organisatie en dus voor zoogdiergegevens de organisatie die de data bijeenbrengt en in een databank beheert. Gelukkig zijn er altijd vrijwilligers die het leuk vinden om gegevens over de verspreiding van zoogdieren te noteren en vervolgens te leveren aan de databank van de Zoogdierverseniging. Van het werken aan een concreet product waar die gegevens

bij nodig zijn blijkt echter een zeer stimulerende werking uit te gaan. Een atlasproject is zo'n concreet product.

Inhaalslag Het belangrijkste doel bij de start van het project Zoogdieratlas.nl was het realiseren van een inhaalslag. In de afgelopen 15 jaar werden er betrekkelijk weinig nieuwe data aan de zoogdierdatabank toegevoegd, de zoogdierdatabank bestond in feite uit een aantal verschillende databanken, voor iedere soortgroep één, en een eigen databankbeheerder had de Zoogdierverseniging niet. De gedachte was dat via een inhaalslag een grote stap voorwaarts kon worden gemaakt. Zo'n in-

haalslag moet je organiseren en dat kan in de vorm van een project. Voor een project heb je mensen en middelen nodig. Maar waar haal je het geld vandaan. Gelukkig waren het VSBfonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds bereid om een stevig startkapitaal te verschaffen, maar zij stelden wel de eis dat het een eigentijds atlasproject moest worden; digitaal dus en zo werd het project Zoogdieratlas.nl geboren.

Provinciale partners Bij de start van het feitelijke project in 2008 was een derde van het benodigde geld beschikbaar, derest moest in de loop van het project bijeengebracht worden. Daartoe werden pro-